

РІШЕННЯ
спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (id 4123) прийняла рішення про присудження *Іванову Денису Ігоровичу* наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» на підставі прилюдного захисту дисертації «Особливості формування зовнішньополітичного курсу британських урядів (1990-2010 рр.)», за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

«12» червня 2023 року.

Іванов Денис Ігорович, 1992 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2015 році історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Історія», отримав диплом магістра.

У жовтні 2020 року закінчив аспірантуру за спеціальністю 032 «Історія та археологія» Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».

З 2019 р. працював молодшим науковим співробітником в Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (за сумісництвом). З 2022 р. працює молодшим науковим співробітником в Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» в якості основного місця роботи.

Дисертацію виконано у відділі трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». Тема дисертації затверджена Вченою радою Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (протокол № 10 від 27 грудня 2016 р.).

Дисертація виконувалася у межах планових наукових тем відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» «Зовнішньополітичні стратегії провідних держав євроатлантичного простору в контексті національних інтересів України» (державний реєстраційний номер 0117U002497) та «Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947-1975 рр.)» (державний реєстраційний номер 0118U001647).

Науковий керівник - Толстов Сергій Валеріанович, к.і.н., доц., завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».

Здобувач має 15 наукових публікацій за темою дисертації, з них – 1 стаття у періодичному науковому виданні Республіки Польща, 4 статті у наукових фахових виданнях України та 1 розділ у колективній монографії:

1. Ivanov D. The U.S. and U.K. strategies towards Russia and the Balkans since 1991. *Torun International Studies*. Torun, 2020. Vol. 1, No. 13. P. 151–164. DOI: <https://doi.org/10.12775/TIS.2020.011>; URL: <https://apcz.umk.pl/TSM/article/view/TIS.2020.011>

2. Іванов Д. І. Зарубіжна історіографія британського зовнішньополітичного процесу періоду 1990–2010 рр. *Європейські історичні студії*. Київ, 2018. No. 10. С. 82–102. DOI: <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2018.10.82-102>; URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eis_2018_10_7

3. Іванов Д. І. Зовнішньополітична доктрина Консервативної партії Великої Британії у відображенні передвиборних маніфестів (1992–2010 рр.). *Гілея. Науковий вісник: зб. наук. пр.* Київ, 2018. No 139. С. 123–128.

У дискусії взяли участь голова та члени спеціалізованої вченої ради:

Чекаленко Людмила Дмитрівна, д.політ.н., к.і.н., проф., провідний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». Оцінка позитивна без зауважень.

Зернецька Ольга Василівна, д.політ.н., проф., завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». Оцінка позитивна з зауваженнями:

1. При написанні дисертації було б варто ширше використовувати документи урядових і парламентських комісій та аналітичних центрів. Зокрема це стосується багатотомної доповіді комісії з розслідування війни в Іраку (The Report of the Iraq Inquiry. Report of a Committee of Privy Counsellors, 2016).

2. У тексті третього розділу та висновках до нього (с. 206-211) було б варто детальніше виокремити приклади впливу програмних положень політичних партій на політику урядів консервативної та лейбористської партій. Хоча ці аспекти частково відображені у тексті роботи, в окремих випадках вони потребують додаткової ілюстрації. Зокрема це стосується ухвалення урядами тих чи інших політичних рішень, зокрема, у питаннях ставлення до фінансово-економічного союзу ЄС (впровадження єдиної валюти євро), міграційної проблематики, Європейської соціальної хартії, повноважень судових органів тощо.

3. В деяких випадках автор не вказує партійної приналежності окремих депутатів парламенту. Практика обов'язкової партійної приналежності депутатів вносить більшу чіткість в аналіз парламентських дебатів.

4. Видається доцільним розширити аналіз британської політики щодо КНР та Російської Федерації. Хоча поглиблений аналіз цих аспектів обмежений лімітами обсягу кваліфікаційної роботи, ці напрями дослідження залишаються перспективними та актуальними.

Яковенко Наталя Леонідівна, д.і.н., проф., професор кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна з зауваженнями:

1. В огляді історіографії не було вказано декілька робіт українських

авторів. В подальшому дисертанту варто врахувати низку положень, сформульованих у дисертаціях Брайляна Є.С. «Колоніальна і постколоніальна політика Великої Британії в Карибському басейні (1930-ті – 1983 рр.)» та Грубінка А.В. «Участь Великої Британії у процесі становлення і розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу (1990-2016 рр.)».

2. Проблема дослідження механізмів формування британської зовнішньої політики вимагає подальшого поглибленого вивчення базових аспектів цього процесу. Досліднику варто звернути увагу на неформальні процеси прийняття рішень політичними та урядовими структурами Сполученого Королівства й дослідити джерельну базу та літературу з цих питань. В контексті подій російсько-української війни зберігає значну актуальність проблема формування британської політики щодо російської федерації.

3. Заслужовує на більшу увагу аналіз документів, які стосуються проблеми участі Сполученого Королівства в Другій Іракській війні, починаючи з доповіді комісії Чілкота. В подальшій роботі дисертанту було б варто детальніше проаналізувати зазначені джерела, адже цей аспект проблеми може бути висвітлено більш детально, ніж це зроблено у параграфі 3.1 «Роль та еволюція американсько-британських “особливих відносин”» (с. 128-145).

4. У параграфі 3.3 «Політика Великої Британії щодо пострадянського простору» дисертант не використав деякі роботи українських авторів які згадувалися в огляді літератури, в першу чергу з проблематики британсько-українських відносин.

5. У параграфі 3.4 «Специфічні ознаки та пріоритети європейського вектора британської зовнішньої політики» (с. 174-187) дисертанту варто було б залучити більший обсяг наукової літератури для дослідження європейської політики Великої Британії, зокрема звернути увагу на витоки та передумови проблеми Брекзиту. Поглиблене дослідження цих питань продовжує

представляти значний інтерес для української історичної науки у зв'язку з суттєвою трансформацією зовнішньополітичної концепції Великої Британії та популярністю євроінтеграційних ідей в середовищі політичної громадськості України.

6. Питання співпраці Великої Британії з Індією та КНР заслуговують на більш детальне висвітлення, ніж це було зроблено у параграфі 3.5 «Специфіка британської зовнішньої політики стосовно країн, що розвиваються» (с. 187-207). Враховуючи сучасну роль КНР у глобальних процесах британська політика щодо КНР потребує більш детального аналізу.

Грубінко Андрій Вікторович, д.і.н., проф., професор кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету. Оцінка позитивна з зауваженнями:

1. В огляді історіографії дослідження проблеми варто було врахувати ряд фундаментальних публікацій представників російської історіографії, які не несуть ідеологічного навантаження, а тому не є елементом ворожої (рашистського) пропаганди. Вони відображають спроби вчених максимально по науковому безсторонньо подати аналітику новітньої історії зовнішньої політики Великої Британії, зокрема, в розрізі впливу на процес її формування політичних партій країни. Ідеться, зокрема, про публікації дослідників Д. Брункевіча (Консервативная партия Великобритании и Европейский Союз в 1990-2004 гг.: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. Ярославль, 2005), Ал. Громыко (Великобритания: эпоха реформ / под. ред. Ал.А. Громыко. М.: Весь Мир, 2007; Дилеммы Британии: поиск путей развития / под ред. Ал.А. Громыко. М.: Весь Мир, 2014), І. Девішева (Особенности политики Великобритании в отношении европейской интеграции. 1945-1990-е гг.: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец. 07.00.03 – Всеобщая история. М., 2008), Н. Капітонової (Приоритеты внешней политики Великобритании в период правления консерваторов, 1979-1997 гг.: дис. ... докт. ист. наук: 07.00.03 М., 1999), Л. Кузьмічової (Кузьмичева Л.О. Великобритания и европейская интеграция: подход британских лейбористов

(1988 – 2001 гг.): дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2005), А. Морозова (Морозов А.М. Факторы формирования политики Великобритании в отношении ЕС: дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04. М., 2008) та ін.

Серед напрацювань української наукової спільноти з історії європейської політики Великої Британії варто було б звернути увагу на монографічні публікації Н. Яковенко (Велика Британія в міжнародних організаціях. Київ: Київський університет, 2011), А. Мартинова та А. Грубінка (Грубінко А.В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990-2016 рр.): монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017.; Грубінко А.В., Мартинов А.Ю. Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021), що безпосередньо стосуються досліджуваного автором дисертації періоду.

2. В підрозділі 1.1. автору необхідно більш критично підійти до оцінки історіографії проблеми, здобутків конкретних дослідників з акцентом на недостатньо чи малодосліджених аспектах означеної наукової проблеми, прогалинах в дослідженнях представників усіх трьох груп історіографії.

3. Доцільно розширити джерельну базу дослідження за рахунок насамперед більшої кількості промов прем'єр-міністра Т. Блера з питань зовнішньої політики, яких в його послужному списку було чимало. Для цього варто було б скористатися Інтернет-ресурсами Британського Національного архіву (The National Archives, <https://www.nationalarchives.gov.uk>) та сайту Political Speech Archive ukpol.co.uk (Архів політичних промов британських політиків). Певну цінність для дослідження проблеми могли б скласти матеріали фондів Відділу державного архіву МЗС України.

Також варто було включити в когорту мемуарної літератури відому працю Т. Блера «Шлях» (україномовне видання – Блер Т. Шлях / пер. з англ. Київ: Темпора, 2011).

4. Рекомендуємо в роботі детальніше розкрити поняття «новий лейборизм» в аспекті оновленої зовнішньої політики Великої Британії

напередодні та у період правління лейбористської партії на чолі з Т. Блером. Варто звернути увагу і на неординарну постать самого прем'єр-міністра, його стиль політичного менеджменту, який часто в історіографії порівнюють з т.зв «президентським стилем» та навіть назвали «Блеризмом». Саме Блер особисто був розробником та ініціатором багатьох ініціатив у зовнішній політиці «нових лейбористів».

5. У підрозділі 2.4. варто врахувати також програмні позиції щодо зовнішньої політики Великої Британії та політичний досвід діяльності Партії незалежності Сполученого Королівства (United Kingdom Independence Party, UKIP), яка відіграла особливу роль у процесі підготовки та результатах Брексит- кампанії.

6. В тексті роботи згідно правил української мови та в контексті подолання русизмів варто внести такі зміни: замість терміна «американо-британські відносини» вживати термін «американсько-британські відносини», замість терміна «тетчеристський курс» – «тетчерівський курс» або ж «курс Тетчер» у зовнішній політиці.

7. У підрозділі 3.3. потрібно більш акцентовано звернути увагу на прорахунки зовнішньої політики керівництва уряду Т. Блера щодо відносин з путінською Росією раннього періоду (початку 2000-х років), коли відбувалося їх активне «потепління». Воно не в останню чергу стало можливим через намагання офіційного Лондона підтримати проросійську політику західних партнерів (Берліна і Парижа) та навіть певним чином випередити їх у цьому процесі.

8. Потрібно більше уваги звернути на висвітлення підходів до формування та участі Великої Британії в реалізації проєкту Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу, де країна відіграла непересічну роль.

Мартинов Андрій Юрійович, д.і.н., проф., провідний науковий співробітник відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України. Оцінка позитивна з

зауваженнями:

1. У першому розділі застосований авторський підхід до типологізації джерел, наслідком чого є дванадцять окремих груп джерел. Це дискусійна точка зору, адже традиційно критерієм типології джерел може бути їхній поділ на нормативні, оперативні, аналітичні, рекомендаційні, офіційні та неофіційні, статистичні, тощо.

2. У другому розділі досліджено роль британських політичних партій у зовнішній політиці. Висвітлено, як змінювались зовнішньополітичні доктрини британських політичних партій у 1990-х – 2010-х роках під час п'яти виборчих кампаній. Основна увага слушно приділена проблематиці зміни ставлення британських партій до процесу європейської інтеграції та до замирення конфліктів на Балканах і на пострадянському просторі. Політика Британії формувалась та реалізовувалась на основі конкуренції між інтересами (політичний реалізм) та цінностями (політичний ідеалізм). Конфлікт між цими концептуальними підходами проаналізований на прикладі боснійського конфлікту 1992-1995 років. Але найбільш гострі дебати у британському політичному істеблішменті та суспільстві відбувалися на фоні обґрунтування інтервенції до Іраку у березні 2003 року. На нашу думку, варто було більш детально показати усталеність експертних механізмів аналізу міжнародного середовища та вплив аналітичних матеріалів на формування і реалізацію британської зовнішньої політики.

3. На думку опонента, можливо доцільно уникати оціночного судження щодо «малих» партій, назвавши їх за політологічною традицією міноритарними партіями (по аналогії з міноритарними акціонерами у ЗАТ).

4. Варто підкреслити, що вплив на британську політику щодо РФ мало перетворення Лондону на центр виведення капіталів російськими олігархами (Березовський, Фрідман та інші). Отже, Британія частково посприяла формуванню персоналістсько-олігархічного путінського режиму, нехтуючи до вбивства О. Литвиненка проблематикою відсутності демократії в РФ.

5. Навряд чи доцільно класифікувати Китай періоду 1990-х – 2010-х рр.

як країну, що розвивається. Тим паче, що сам дисертант констатує, що «протягом досліджуваного періоду Китай став другою економікою світу та потужним геополітичним гравцем» (с. 197). На межі ХХІ століття постбіполярний світ знову стає біполярним, американсько-китайським.

Слід також зазначити, що Гонконг почала готувати до повернення Китаю ще М.Тетчер у 1984 році, а Дж. Мейджор вже тільки завершав реалізацію розпочатого не ним курсу.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«проти» - немає,

«утримались» - немає.

**СПЕЦІАЛІЗОВАНА ВЧЕНА РАДА
ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ «ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

УХВАЛИЛА:

1. Дисертація Іванова Дениса Ігоровича на тему «Особливості формування зовнішньополітичного курсу британських урядів (1990-2010 рр.)», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія», є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам **«Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261; «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,**

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

2. Присудити Іванову Денису Ігоровичу ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

3. Рішення разової спеціалізованої вченої ради затвердити і передати до відділу аспірантури Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».

4. Відділу аспірантури Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» підготувати Наказ про видачу Іванову Денису Ігоровичу диплома доктора філософії та додатка до нього європейського зразка.

На підставі результатів відкритого голосування та прийнятого рішення спеціалізована вчена рада Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» присуджує Іванову Денису Ігоровичу ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Голова

спеціалізованої вченої ради,

доктор політичних наук, професор,

Заслужений діяч

науки і техніки України

Людмила ЧЕКАЛЕНКО

Підпис засвідчую:

